

Marginalii la teatrul lui

AL. MIRODAN

„Oamenii, ca și cărțile, au un stil“

Doă personaje stau de vorbă în literatura dramatică a lui Al. Mirodan: „vorbești ca din carte“, spune unul — „ca dintr-o carte bună“, răspunde celălalt. Trebuia să se găsească undeva, în paginile acestei literaturi, ecoul principalului reproș pe care i-l ar fi putut face lumea — și i-l-a făcut — precum și răspunsul, punctul de vedere personal și ferm față de un asemenea reproș. Poate, punctul de vedere față de o prejudecată. La urma urmei — „Îmi place? O cumpăr. Nu-mi place? O dau deoparte. Oamenii, ca și cărțile, au un stil“, cum spune cu îndreptățire un alt personaj. Curiozitate: dacă în privința stilului nu există contradicții în adoptarea punctului de vedere de mai sus, foarte celebru („le style c'est l'homme“, nu-i așa?), în privința scriitorului de stil se disting variante, controversate, adevizuri și rezerve. Oare de ce? Și poate fi numit cineva, prin excepție, scriitor de stil? Ce vrea să însemne asta? Nu știm, nu ne propunem să cercetăm, dar e cazul să mai reproducem o frază a unui personaj din creația dramaturgului citat: „vroiam să întreb dacă nu vi s-a întâmplat niciodată ea, deschizind volumul la pagina 72, să nimeriți peste un capitol scris prost sau chiar cu totul greșit, dar care să facă parte, totuși, dintr-o carte bună?“

Ca și alții, Al. Mirodan vede și comentează moravurile — nu moravurile în general, cum ar lăsa să se înțeleagă o suită parodică, gen

Despre unele lipsuri, deficiențe și neajunsuri în domeniul dragostei, ci, bineînțeles, moravurile epocii sale, așa cum se cuvine să facă, prin definiție, un scriitor adevărat. Mai mult ca alții, însă, Al. Mirodan confruntă elementele revoluționare cheie ale epocii noastre (politice, sociale, științifice) cu structura moravurilor, pentru un câștig în gândire. Opțiunea politică a Uteciștilor din Cîneva trebuie să moară s-a petrecut cu mult înainte de actul acesta culminant, unde mai are timp să supraviețuiască dacă renunță la opțiune; dar asta nu se poate, pentru că „a trăi înseamnă a-ți îndeplini misiunea“. Misiunea socială a lui Cerchez de pildă, care știe că „adevărul se plătește scump“, pare a fi aceea de a lupta „pentru reducerea prețului de cost al adevărului“. Cucerirea cosmosului și prelungirea vieții cu o bătaie de inimă transplantată, schimbă perspectivele — „cerul sintem noi, Popescule!“ — și mișcă ceva în proporția acestui cosmos înedit: „Singura informație precisă pe care am dobîndit-o în legătură cu viața este moartea și, cu toate acestea, uităm de ea în nouăzeci și șapte la sută din existență, pentru ea, în schimb, mintea noastră să fie veșnic doldera de știri false sau lipsite de însemnătate“. Mintea noastră... Piesele lui toate par naște pledoarii pentru eliberarea minții de știri false și lipsite de însemnătate, pentru orientarea ei către esențe. Personajele nu manifestă pur și simplu o voluptate de viață, ci o voluptate de gândire. „Și gîndurile-s vii“, spune Margareta; „în anul 1963 șurubul nu

se mai naște din degete, ci din creier”, observă Ceteraș; „ne întoarcem uneori în gânduri ca fiul cel risipitor la casa părintească”, e de părere Don. Vigoarea cu care afirmă preponderanța acestui obiectiv în investigațiile sale, îl amintește pe Bernard Shaw. Ca și dramaturgul irlandez, dramaturgul nostru întreprinde cu creația sa o aventură a gândirii. Dar — atenție — o aventură strict cenzurală, lucidă, realistă, pentru că „gîndul tot pămînt este”. Sensul ci: adevărul. Dincolo de aparențe și prejudecăți. A doua față a lui Cheryl Sandmann „este adevărul”, același lucru îl reprezintă „fața nevăzută a Pămîntului”. Trebuie ucișe multe inerții pînă la el — adevărul cere îndrăzneală și perseverență. „Ți-a fost lene să urci pînă-n virful gîndului (...) Ți-a fost lene să urci pînă la adevăr” — zice Șeful. În acest punct, adevărul își definește un conținut filozofic și etic — sau, cum ar zice Cercez, „are caracter: el nu minte niciodată. Te poți încrede în el”. Drumul pînă la el implică niște riscuri, presupune niște calități; „la baza oricărei fapte adevărate se află un act de curaj... A iubi este un act de curaj... A-ți realiza gîndurile este un act de curaj... A fi tu însuși este un act de curaj” (Cercez). Pentru ce, toate acestea? Pentru că, așa cum ne-o cere epoca și propriile noastre idealuri revoluționare, „producem viață de calitate superioară” (Brînduș). Ajungem astfel la determinarea unui mod de a fi — „a cunoaște înseamnă a recunoaște” — a recunoaște că „străduindu-ne să fim alifal decît alții, ajungem să nu mai fim noi înșine” — și a fi noi înșine înseamnă a ne determina o conștiință, care dacă „este a dumitale, roadele ei — ale tuturoră”.

În ce probleme ne interesează adevărul? Hai, să zicem așa — în problema fundamentală a vieții, a artei și a esteticii universale: fericirea. „Fericirea trebuie discutată la nivel înalt” — iată esențialul. Și, ca în paginile pomenitului dramaturg irlandez sau ca în cele înfiorate de emoție ale lui Cehov, problema fundamentală e pusă în discuția personajelor. Discuția este o înclinație modernă și dramaturgie eficientă. Viața o impune; „altădată, era simplu: m-am supărat pe tine, te-ai supărat pe mine, război. Acuma însă va fi altfel, cu totul altfel: m-am supărat pe tine, te-ai supărat pe mine: discutăm” (El). Intrînd în dezbaterile problemei, dăm repede de două coordonate. Una determinată de raportul dintre complexitate și uniformitate al vieții lăuntrice — „mi-e teamă că-n vremea noastră viața dinlăuntru s-a uniformizat, urmînd exemplul vieții de afară” —, cealaltă, de raportul dintre certitudine și incertitudine — „să trag prin urmare concluzia că incertitudinile au nevoie pentru a fi exprimate, de mai multe cuvînte decît certitudinea?” (Luceafărul, 1 sept. 1973). Particularitatea dezbaterii o dă

ținutul ei polemic (cu o idee, cu o mentalitate, cu o prejudecată) și caracterul spiritual al dialogului. „Șeful: Noi construim suflute. *Magdalena*: Cu ce? Șeful: Cu spirit”. De aici, concizia cuvîntului, încercătura lui de poezie și filozofie. De aici, piruetele spiritului, în paradoxuri și abuzul de paradoxuri. Una e cînd spunem — „a fost o vreme, nu m-ai cunoscut, cînd eram atît de profund, încît aveam o singură idee. Astăzi însă am obosit: posed mai multe” — sau — „cînd prietenii ajung prea sus, trebuie să le uiți prenumele. Cînd se află-n mizerie, plăcerea lor e să le uiți numele” — sau — „dacă mergeai mai departe cu cercetările, ai fi aflat că răul se află în dorința noastră de a avea parte de tot binele de pe-acest pămînt”; și cu totul alta cînd ne-apucăm să rostim — „am înțeles că trebuie să înțeleg” — sau — „nu-mi plac amintirile care nu-mi plac” — sau — „idealul meu este să ajung un ideal” — sau — „am încercat să încerc” — sau — „dumneata te pricepi mai bine decît mine în materie de mine”. Să reținem că, din toate aceste motive, construcția pieselor sale e făcută după o logică prioritară a gîndului și nu a acțiunii. Acțiunea servește ideea, ea o susține ca un martor într-o dezbaterie publică, nu e neapărat necesar să fie autentică, ci cît de cît verosimilă — cine crede în gestul suprem al lui Don de a încerca să se arunce de la etaj pentru a-i oferi tînarului prilejul unui transplant de inimă? De aici, impresia — reală — de demonstrație, uneori extremă, uneori cu tot dinadinsul, în dauna celei de implicație.

În structura polemică a dramaturgiei sale, distingem cîteva particularități romantice. Mai întîi, chipul eroului — întotdeauna inteligent, întotdeauna dinamic, generos și plin de farmec. Cercez „e un om foarte dificil, ce să-l ne-șelăm, și un om trîsnit, poate să te facă să urli citeodată (...) Și totuși, îl iubești... Orice ți-ar face, îl iubești, îl urmezi, îl vrei conducător”; Șeful „este un tînar înalt, frumos, bronzat, puternic, mîndru, îndrăzneț, generos, gata oricînd să se arunce în foc pentru semenii săi, neiertător cu răul din lume, intransigent, pur, cosmonaut al sufletului omenesc, purtător de soare pe pămînt”. Apoi — nu e interesant că aproape niciodată eroul acesta ideal nu apare ne-însoțit, ne-secondat, ne-dublat de un simpatic contrast? Lîngă Cheryl e Joe, lîngă Șeful e Costică, Stelaru îl are pe Popescu, Don pe Socrate, un alt (sau același?) Costică îl însoțește pe El în sclipătorul eseu despre „unele lipsuri în domeniul dragostei”. Cuplul e o modalitate romantică, el probează prin alternanța contrastelor punctul de vedere afirmat, „tăria visului”. În cadrul lui există o puternică afinitate și diferențele sînt de nuanță; „Eu sînt mai inteligent decît tine, dar tu ești mai deștept decît mine” (Stelaru). Adică, inteligența vizionară a unuia se completează foarte bine cu înțelepciunea practică a celuilalt — sau „sentimentele tale

www.cimec.ro

ce Don? Gîndul ne duce, cu voce, la Don Juan și Sganarelle, la Don Quijote și Sancho Pança. Dar filiațiile se pot prelungi. Nu întîlnim aici ceva din trăsăturile de afinitate dintre Udrea și Miroiu, dintre Varlaam și Chirică? Pe un plan conceptual, nu e aceeași cauzalitate care a determinat dublarea în contrariu a regilor shakespeareeni față de bufonii lor? Nu stăruie în viața unui Vanca robustul Astrov și Béranger nu-l are pe Dudard? Atenție, însă; contrastul nu e liniar și poate că nu e de-adevăratelea nici contrast, nu avem de-o parte idealistul și de altă parte realitul. Alăturarea este mai complexă, poate că trebuie înțeleasă ca două alternative, ca o întrebare și un răspuns, ca trepte pe drumul cunoașterii. „Popescu: Ce căutăm, tovarășe? Stelaru: Cerul”. Romantică e și perspectiva comico-lirică — să-i zicem așa. Ce înseamnă că „cerul sîntem noi”? Înseamnă că replica artei la cuceririle fenomenale ale științei în explorarea cosmosului e cucerirea omului — simbolul milenar abstract al stelei îndepărtate se suprapune astăzi, printr-un paradox perfect, ființei umane. „Oamenii — stelele” își capătă dimensiună cosmică; „sîntem mari, Popescule, din păcate însă n-o știm, așa cum nu știi atomii ce putere zace în fărîma lor de materie”. E răsturnată perspectiva pronunțat satirică a lui Voltaire, care a privit ființele pămîntului cu ochiul uriașului Micromegas, descoperindu-le micimea și neputința. Ne apropiem de perspectiva generosului Exupery, care admiră și pune în valoare frumusețea acestui „pămînt al oamenilor”. Elogiu munților — „munții sînt brad, și zăpadă, și beție de aer”; elogiu mării — „marea e albastră, e spumă, și beție de apă”; elogiu naturii umane — „picătura aceea de stea din ochii singuraticului (...) o lacrimă”. Și, pe leit-motivul minunăției omului — „ce frumos ești! Fruntea brăzdată. Părul încăruntit. Palmele aspre. Ce frumos ești!”. În acest context, lirismul nu traversează o nostalgie, ca pentru nostalgicul profesor Miroiu, ci atinge împlinirea. E suficient pentru asta, în momente

de criză, să se intrupeze din real (Gore) un ideal (Seful); și cum amîndoi au același chip...

★

O grupare a pieselor sale după sursa de inspirație ar da următorul tablou: 1) piese inspirate din cotidianul național (*Ziaristii*, *Noaptea e un sfetnic bun*, *Transplantarea inimii necunoscuta*, *Moș Gerilă*, *Sedința*); 2) piese inspirate din cotidianul internațional (*Cerul nu există*, *Celebrul 702*, *Primarul lunii și iubita sa*); 3) piese inspirate din trecutul revoluționar (*Cineva trebuie să moară*, *Seara, tirziu, în tipografie*, *Pasiune plus rațiune*); 4) piese inspirate din chestiunea „catargului mic” (*Șeful sectorului suflete*, *Linii de comunicație*, *Despre unele lipsuri, deficiențe și neajunsuri în domeniul dragostei*). Ce e aceea — chestiunea catargului mic? Ne întoarcem, pentru a o elucida, la prima piesă și ascultăm frumosele cuvinte ale lui Cerchez: „Fiecare dintre noi poate fi asemuit cu o corabie care are două catarge. Unul, mai înalt, catargul muncii și al împlinirii noastre. Celălalt, mai scund, catargul dragostei. Corabia plutește repede și senin numai atunci cînd pe amîndouă catargele flutură pinzele albe. Dacă unul din catarge s-a prăbușit, atunci...”. Chestiunea „catargului mic” a fost atinsă în treacăt în prima piesă. Era acolo o explozie romantică și multe se cereau spuse și probate în chestiunea „catargului mare”. Eroul țînea în lume, luptîndu-se cu o forță potrivnică. Și învingea. Și a început să refacă echilibrul firii, uitîndu-se mai des și seducător la celălalt catarg. Și-a luat un adjutant și s-a pus să se învîrtească, precum pescărușul, în jurul catargului mai mic și scelipitor. Rotiri elegante, măiestre, pline de farmec, care dau paginilor respective multă savoare. Și stil. „Dacă unul din catarge s-a rupt, atunci...”. Depinde de catarg; „Dacă s-a prăbușit catargul cel mare, totul este pierdut. Numai cu catargul cel mic, corabia nu poate ajunge la țărîm”.

